

ПРИКАЗ КЊИГЕ САВЕ ЖИВАНОВА „ЦРВЕНИ ОКТОБАР, ТОМ II, СОВЈЕТИ ИЛИ УСТАВОТВОРНА СКУПШТИНА“

Никола Тошић Малешевић*

Министарство одбране Републике Србије, Универзитет одбране у Београду, *Војно дело*

Црвени октобар, том II, Совјети или Уставотворна скупштина; Сава Живанов; Службени гласник, Београд, 2012, 800 стр.

Читаоцима представљамо други том (другу књигу) др Саве Живанова о Црвеном октобру: *Црвени октобар, том II, Совјети или Уставо-творна скупштина*, која је наставак приче о Октобарској револуцији у Русији и њеним последицама. Из ње читаоци могу сазнати шта се догађало после победе большевика у Октобарској револуцији и сламања првих оружаных отпора њиховој власти.

И овом приликом, у изради другог тома овог капиталног дела, др Сава Живанов користио је многобројне историјске изворе и литературу.¹ Навешћемо нешто од употребљених историјских извора. Најпре, ту су, свакако, и овај пут документи из Државног архива Руске Федерације (фондови Савета народних комесара, Сверуског централног извршног комитета совјета, Војно-револуционарног

комитета Петроградског совјета и Сверуске комисије за изборе уставотворне скупштине) и Руског државног архива социјално-политичке историје (бивши Архив Коминтерне), фондови Централног комитета (ЦК) РСДРП (б)², ЦК РСДРП (м)³, ЦК ПСР⁴ и ЦК ПЛСР (и)⁵. Након тога, ту су мемоари и сећања неких од учесника и сведока догађаја описаних у књизи (овом приликом навешћемо Бонч-Брујевича, Свердлова, Кирова, Берђајева, Сорокина, итд.) и чланци из штампе, тј. новина и часописа, као што су: *Правда*, *Рабочая*

* Аутор је спољни сарадник *Војног дела* и самостални истраживач – мастер историчар.

¹ Приликом писања и првог и другог тома коришћени су исти извори и литература. Овом приликом ћемо, највећим делом, навести неке од коришћених извора и литературе које нисмо навели у приказу који је описивао први том.

² Руска социјалдемократска радничка партија (большевика) тј. комуниста.

³ Руска социјалдемократска радничка партија (мењшевика).

⁴ Партија социјалиста револуционара или такозвани есери.

⁵ Партија левих социјалиста револуционара (интернационалиста) или такозвани леви есери.

газета, *Газета Временного рабочего и крестьянского правительства, Рабочий и солдат, Звезда, Советская правда, Народное хозяйство* и др. Од коришћених зборника докумената (објављених историјских извора) читаоцима ћемо овај пут скренути пажњу на следеће: *Декреты Советской власти, том I, том III; Протоколы заседаний ВЦИК II созыва; История советской конституции (в документах) 1917–1956; Национализация промышленности в СССР; Материалы по истории СССР, том III*, итд. А што се тиче литературе, у приказу овог тома указаћемо на нека друга коришћена дела која нисмо поменули у приказу првог тома: Л. Г. Протасов, *Всероссийское учредительное собрание. История рождения и гибели*; Е. Н. Сарт, *The Bolshevik Revolution 1917–1923*; С. Живанов, *Конституисање совјетске федерације. Прилози за историју социјализма*; Н. Верт, *История советского государства*; Р. Пайпс, *Русская революция*; Б. Ђуровић, *Трансформација Большевичке партије након Октобра*; Х. А. Ерицян, *Советы крестьянских депутатов в Октябраской революции*, итд.

Други том, исто као и први, почиње садржајем, али за разлику од првог, у овом тому нема никаквих уводних делова, већ се одмах прелази на главни текст рада, односно поглавља. И овом приликом напоменућемо да има свега два поглавља, која су, као и у првом тому, веома обимна, са многобројним подцелинама које у себи имају још бројних мањих подцелина.

У првом поглављу, које се зове *Из преврата у социјалну револуцију*, налазе се две подцелине. Прва, *Општи процес ослобођења*, описује власт совјета, Сверуског централног извршног комитета совјета и локалних совјета и ширење, успостављање и учвршћивање большевичке власти широм руских просторана. Осим тога, у овој подцелини читаоцима се указује пажња и на даљи и све шири ток револуционисања (большевичког преузимања) оружаних снага Русије, тј. војске старе царске Русије, и услед тога њеног растакања. Друга подцелина (*Социјално-економски преображаји*) описује даље јачање радничке контроле у предузећима, фабрикама и заводима, пасивне отпоре старих власника (капиталиста) и већег дела стручног кадра истој, пасивне отпоре које су совјетским властима пружали запослени у старим министарствима (која су после Октобарске револуције постали народни комесаријати) и другим установама (на пример банкама), сламање тих отпора од стране большевика, регулисање привреде и експропријацију, као и радничко управљање експроприсаним предузећима, фабрикама и заводима.

Друго поглавље је насловљено као *Грађанско-демократска или совјетска република*. О анти большевичкој опозицији и савезу левих есера и большевика говори се у првој подцелини под називом *Преиспитивања и прегруписавања снага*. У другој подцелини (*Уставотворна скупштина*) живо се описују предизборне активности, избори за Уставотворну скупштину, њено сазивање, рад и распуштање, тј. растеривање, од стране большевика и левих есера. На крају, говори се о Трећем конгресу совјета радничких и војничких депутата и Трећем конгресу совјета сељачких депутата. Напоменућемо још да се кроз целу другу подцелину представљају расправе око тога ко ће имати власт у Русији – Совјети у којима су већину чинили большевици и леви есери или Уставотворна скупштина у којој су већину имали есери (десна фракција и центар).⁶

⁶ То питање решено је јануара 1918. године поменутих растеривањем Уставотворне скупштине од стране большевика и левих есера и одлукама Трећег конгреса совјета радничких и војничких депутата и Трећег конгреса совјета сељачких депутата.

Трећа подцелина другог поглавља носи наслов *Драма Брест-Литовска*. У њој др Сава Живанов описује отпочињање и ток мировних преговора које су покренуле и водиле нове совјетске власти са Централним силама (Немачком, Аустро-Угарском, Турском и Бугарском) и какве последице су они остављали на руску јавност. Даље, у овој подцелини аутор описује, по Русију неповољне, немачке услове и ултиматуме за склапање мира, прекид преговора и нову немачку офанзиву на Русију у фебруару 1918. године и конфронтације у болшевичком руководству поводом тога шта треба чинити – да ли прихватити било какве немачке услове зарад спаса Октобарске социјалистичке револуције у Русији или наставити отпор, чак иако дође до пада Петрограда и Москве. Заступници наставка отпора говорили су да у случају пада поменутих градова треба наставити партизански (герилски) рат и очекивати да дође до избијања револуције у средњој и западној Европи, а нарочито у Немачкој,⁷ која ће довести до успостављања праведног мира без анексија и контрибуција и братских односа између нових социјалистичких власти свих држава у Европи, а касније и у свету.⁸ На крају, др Живанов описује усвајање становишта да мир треба потписати по било коју цену ради спаса Револуције, нове (по Русију још теже) немачке услове, пристанак на њих, потписивање Брест-Литовског мировног уговора, 3. марта 1918. Године, чиме је Русија и званично изашла из Првог светског рата (1914–1918), његову ратификацију од стране Русије и Немачке и премештање престонице Русије из Петрограда у Москву, где се и данас налази.

Последња, четврта подцелина другог поглавља, *Шта даље*, читаоцима најпре представља оснивање нове државне војске (будући да се стара армија наслеђена од царске Русије распала пред немачком офанзивом у фебруару 1918), под именом Радничко-сељачка Црвена армија и дилеме каква она треба бити – да ли армија добровољаца, тј. демократска револуционарна армија наоружаног народа, са изборним колективним командним кадром или регуларна армија на основама опште војне обавезе и централистичког уређења командовања и потчињавања и супротстављене планове болшевика и левих есера о економској организацији и планирању у Русији, што је представљало даље разилажење између дотадашњих савезника – болшевика и левих есера које је, иначе, почело још потписивањем Брест-Литовског мировног уговора са којим се леви есери нису слагали. У наставку описује се победа заступника гледишта да армија треба бити регуларна са општом војном обавезом и централистичким командовањем и потчињавањем, црвени (болшевички) и бели (анти болшевички, контрареволуционарни) терор који су се нарочито распламсали након избијања отвореног грађанског рата у Русији између совјетске власти (црвених) и њених противника (белих), средином маја 1918. године,⁹ па све до краја поменуте године, недостатак хране у Русији, увођење прехранбене диктатуре и насилних откупа на селу да би се прехранило градско

⁷ Заступници наставка отпора су заиста веровали да је избијање социјалистичке револуције у Европи веома близу.

⁸ Што се тиче држава у свету, руски болшевички револуционари су очекивали да социјалистичка револуција избије нарочито у Сједињеним Америчким Државама (САД).

⁹ До тада су постојали ограничени устанци и побуне белих против совјетске власти (црвених) нарочито у козачким областима Дона и Кубана.

становништво и коначни разлаз и сукоб бољшевика са левим есерима¹⁰ који су, почетком јула 1918, подигли неуспешни оружани устанак против бољшевика. На крају, аутор је описао заседање Петог конгреса совјета радничких, сељачких, војничких и козачких депутата, доношење првог устава совјетске Русије (18. јула 1918. године) и његове одредбе.

На крају, после поглавља, налази се епилог кога је аутор насловио као *Плиме и осеке Револуције. Од демократије совјета ка једнопартијској диктатури*. У њему је др Сава Живанов пренео нека виђења Октобарске револуције од стране одређених сведока и њено виђење у данашњици од стране обичних људи и историчара. Даље, у епилогу је дао и уопштени преглед Руског грађанског рата и стране интервенције у Русији (1918–1922) као и Руско/совјетско-пољског рата (1920–1921) и прерастање, услед два поменута рата, совјетске бољшевичке власти од демократије совјета ка једнопартијској диктатури. На крају, у епилогу, описана је и коначна победа совјетске власти (црвених) у Грађанском рату и прерастање совјетске Русије (чији је званични назив био Руска Совјетска Федеративна Социјалистичка Република – РСФСР) у Савез Совјетских Социјалистичких Република (СССР).

Рећи ћемо да друга књига (други том) др Саве Живанова о Црвеном октобру, исто као и прва, на складан и жив начин представља читаоцима догађања која су довела до коначне победе совјетске власти (црвених) и њихово учвршћивање на власти која је потрајала идућих седам и по деценија, све до 1991. године. Поновићемо истим речима као и у приказу првог тома да ова књига може послужити као драгоцен извор информација и извор сазнања за све оне који желе да разумеју историјске процесе у Русији који су довели до темељне промене њеног државног и друштвеног уређења.

Поменућемо још и то да прва и друга књига о Црвеном октобру представљају завршни део много шире колекције дела др Саве Живанова о догађајима у Русији од 1914. до 1918. године. Наиме, пре ових књига др Живанов је написао дела под називом *Пад Руског Царства* (у два тома) која покрива период од избијања Првог светског рата и укључивања Русије у њега 1914. године до завршетка Фебруарске револуције и пада монархије почетком 1917. године, и *Русија 1917.* (такође у два тома) која описује период у Русији у 1917. години између Фебруарске и Октобарске револуције. А као увод у поменуту колекцију исти аутор је написао још једну књигу под именом *Русија на прелому векова (Последње деценије императорске Русије)* у којој је дат преглед историје Русије од завршнице Кримског рата 1855–1856. године¹¹ до почетка Првог светског рата 1914. године.

После епилога следи индекс имена за први и други том и каталогизација друге књиге (другог тома) у Народној библиотеци Србије. За разлику од прве књиге која не садржи ништа слично, ова друга књига садржи одређени број табела. Њен издавач је Службени гласник. Штампана је у 500 примерака, а извршни издавач је „Гласник штампарииа“ из Београда.

¹⁰ Коначни разлаз бољшевика и левих есера уследио је због поменутих мера бољшевика према селу: прехрамбене диктатуре и насилног откупа.

¹¹ Кримски рат је трајао од 1853. до 1856. године између Русије са једне и Турске, Велике Британије, Француске и Пијемонта са друге стране. Завршен је поразом Русије.